

**Latvijas
vides
aizsardzības
fonds**

Projekta ziņojums

**Uzņēmumu komunikācija saistībā ar izstrādājumu sastāvā
esošām ķīmiskām vielām**

Biedrība "Baltijas Vides Forums"

Autore: Līga Stokmane-Blaua

Rīga, 2022

Saturs

Ievads.....	3
1. Aptaujas apraksts	4
1.1. Saziņa ar respondentiem.....	4
2. Rezultāti.....	6
2.1. Pārvaldības rīku izmantošana	7
3. Procesi piegādes ķēdēs.....	8
3.1. Komunikācija ar piegādātājiem	9
3.2. Informācijas pieprasījumi	9
Secinājumi un ieteikumi	10
Pielikums.....	11

Pētījums veikts projekta “Augsta riska ķīmiskās vielas izstrādājumos Latvijā” ietvaros (Nr.1-08/183/2020).

Ievads

Izstrādājumos atrodamās ķīmiskās vielas noteiktos apstākļos var izdalīties no izstrādājumiem. Tās var, piemēram, nonākt apkārtējā vidē, uzkrāties putekļos vai absorbēties cilvēka organismā. Ķīmiskās vielas var izdalīties, ražojot, lietojot, tīrot izstrādājumus vai kad tie kļūst par atkritumiem. Tādēļ tās vielas, kurām ir pierādīts acīmredzams kaitīgums, Eiropas Savienībā ir aizliegtas vai ierobežotas.¹ Augsta riska ķīmisko vielu atrašanās izstrādājumu sastāvā rada bažas saistībā ar šo izstrādājumu drošas lietošanas aspektiem, gan arī attiecībā uz atbilstīgu atkritumu apsaimniekošanas praksi un vielu atgūšanu aprīes ekonomikas kontekstā.

Augsta riska ķīmiskās vielas tiek pievienotas izstrādājumu izgatavošanas procesā, lai nodrošinātu izstrādājumiem vēlamās īpašības, piemēram, ugunsizturību, mitruma aizsardzību. Ražošanas uzņēmumos šīs vielas atrodas vienuviet, un atbildīgās institūcijas kontrolē to ražošanas procesus un darbības apstākļus. Tomēr augsta riska ķīmiskās vielas tiek izplatītas arī caur tirdzniecības ķēdēm, tādējādi izkliedējoties pa daudzām tirdzniecības vietām, turklāt šo vielu apjoms palielinās līdz ar izstrādājumu ieviešanu no citām ES valstīm un izstrādājumu importu no trešajām valstīm. Ievērojot izstrādājumu apjomu, daudzveidību un to izkliedi, praktiskā tirgus uzraudzība ir ierobežota, un diemžēl informācija par augsta riska ķīmiskajām vielām izstrādājumos bieži ir nepilnīga. Ievērojot plašo izstrādājumu lietotāju loku, notiek augsta riska ķīmisko vielu izkļedes tālāka paplašināšanās. Ja profesionālo gala lietotāju darbību ar izstrādājumiem, iekļaujot arī ķīmisko vielu uzraudzību, kontrolē atbildīgās institūcijas, tad plaša patēriņa preču izmantotājiem pašiem jā rūpējas par izstrādājumu drošu lietošanu, lai iespēju robežās samazinātu augsta riska ķīmisko vielu atbrīvošanos no izstrādājumiem. Izstrādājumu lietošanas fāzē radušās emisijas nonāk vidē, tādējādi negatīvi ietekmējot vides kvalitāti un potenciāli radot apdraudējumu cilvēku veselībai.

Baltijas Vides Foruma agrāk veiktu pētījumu² ietvaros ir sniegts viedoklis, ka preču ražotājiem vai izplatītājiem ir jāpilda savs pienākums informācijas sniegšanai par vielu klātbūtni izstrādājumos. Tomēr praktiski, informācija par augsta riska ķīmiskajām vielām izstrādājumos bieži ir nepilnīga. Tāpēc sistematizētā veidā ir nepieciešams noskaidrot par komunikāciju un informācijas sniegšanu starp piegādes ķēdē iesaistītajām pusēm, piemēram, kā tie saņem informāciju par augsta riska ķīmiskām vielām, vai zina par vielām un par saviem pienākumiem. Projekta "Augsta riska ķīmiskās vielas izstrādājumos Latvijā" ietvaros Baltijas Vides Forums veica datu ieguvu un analīzi - iegūstot padziļinātu informāciju par augsta riska ķīmiskajām vielām Latvijā nopērkamajos izstrādājumos. Šī informācija izmantojama esošās vides politikas īstenošanā un jaunas politikas veidošanā. Projektā tika novērtēta izstrādājumu piegādātāju – būtisku nozares politikas ieviešanu daļas – informētība, ieinteresētība un gatavība veikt darbības, lai samazinātu augsta riska ķīmisko vielu ietekmi no patērētāju lietotajiem izstrādājumiem.

---

¹ [Ķīmiskās vielas izstrādājumos](#), PTAC

² Projekts "Nacionālā ieviešanas plāna "Stokholmas konvencijas par noturīgiem organiskajiem piesārņotājiem īstenošanu" izstrāde un nepieciešamo datu aktualizācija par noturīgiem organiskajiem piesārņotājiem un citām augsta riska ķīmiskām vielām" (Reg.Nr. 1-08/20/2020)

1. Aptaujas apraksts

Šis aptaujas mērķis bija identificēt problēmas, sarežģījumus un vājos punktus saistībā ar komunikāciju piegādes ķēdes ietvaros – novērtēt *status quo*, vājos posmus un to uzlabojumus. Sagaidāms, ka anketas rezultāti dos pamatu turpmākām fokusētām darbībām šo jautājumu risināšanai. Aptaujas veikšanā tika rekomendēts, ka uzņēmuma pārstāvis, kas sniedz atbildes, ir uzņēmuma vides eksperts, darba drošības speciālists, vides vai kvalitātes pārvaldības speciālists, ķīmijas tehnologs vai cita līdzvērtīga amata pārstāvis, kas ir iesaistīts komunikācijā ar piegādātājiem un/ vai pieņem lēmumus saistībā ar piegādes ķēdēm.

2007. gada 1. jūnijā stājās spēkā *REACH regula*, kuras mērķis ir nodrošināt augsta līmeņa cilvēku veselības un vides aizsardzību, kā arī brīvu vielu apriti iekšējā tirgū, vienlaikus veicinot jaunievedumus un konkurētspēju ķīmiskajā rūpniecībā. *REACH regula* ietver arī dažādus noteikumus par ķīmiskām vielām izstrādājumos.

Nemot vērā, ka informācija par īpaši bīstamajām ķīmiskajām vielām izstrādājumos bieži ir nepilnīga, bet preču ražotājiem vai izplatītājiem saskaņā ar REACH regulas 33. pantu ir jāpilda savs pienākums informācijas sniegšanai par vielu klātbūtni izstrādājumos, ir nepieciešams sistematizētā veidā noskaidrot, par komunikāciju un informācijas sniegšanu starp piegādes ķēdē iesaistītajām pusēm, piemēram, kā tie saņem informāciju par augsta riska ķīmiskām vielām, vai zina par vielām un par saviem pienākumiem.

33. pants. *Pienākums paziņot informāciju par vielām izstrādājumos*

1. Tāda izstrādājuma piegādātājs, kura sastāvā ir viela, kas atbilst 57. panta kritērijiem un kas saskaņā ar 59. panta 1. punktu ir konstatēta lielākā koncentrācijā par 0,1 % (w/w), izstrādājuma saņēmējam dara zināmu pietiekamu informāciju, kas piegādātājam pieejama, lai izstrādājumu varētu droši lietot, un vismaz vielas nosaukumu.

2. Pēc patērētāja pieprasījuma tāda izstrādājuma piegādātājs, kura sastāvā ir viela, kas atbilst 57. panta kritērijiem un kas saskaņā ar 59. panta 1. punktu ir konstatēta lielākā koncentrācijā nekā 0,1 % (w/w), patērētājam dara zināmu pietiekamu informāciju, kas piegādātājam pieejama, lai izstrādājumu varētu droši lietot, un vismaz vielas nosaukumu.

Attiecīgo informāciju bez maksas sniedz 45 dienās pēc pieprasījuma saņemšanas.

Kvalitatīvajai atvērtā tipa jautājumu aptauju pēc iepriekš sagatavotiem jautājumiem veica Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS (turpmāk – SKDS). Aptaujas (1. pielikums) jautājumu sagatavošanu veicas Baltijas Vides Forums, saskaņojot tās saturu ar Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas Vides aizsardzības departamenta Piesārņojuma novēršanas nodaļu. Intervijas tika veiktas laika posmā 2022. gada janvāris – marts.

1.1. Saziņa ar respondentiem

Aptaujai tika izvēlēta reprezentatīva piegādātāju kopa (t.sk. dažāda izmēra uzņēmumi), iekļaujot gan ražotājus, tirgotājus (gan vairumtirgotāji, gan mazumtirgotāji), importētājus, kuri veic tādu izstrādājumu grupu kā, piemēram, tekstils, rotaļlietas, elektropreces piegādes patērētājiem Latvijā.

Sākotnējais plānotais interviju veikšanas tika pagarināts epidemioloģiskās situācijas dēļ. Lai gan tika plānotas 20 intervijas, un SKDS uzrunāja 40 dažādus uzņēmumus, sasniegtā izlase bija

9 uzņēmumi. No 10 uzņēmumiem tika saņemts tūlītējs noraidījums, savukārt 21 uzņēmums atbildes nesniedza citu iemeslu dēļ – piemēram, aizbildināšanās ar respondentu aizņemtību, zema atsaucību, zema vai neskaidra personīgā motivācija un līdz ar to arī vēlēšanās iesaistīties pētījumā, kā arī ierobežojošā epidemioloģiskā situācija valstī, kas ietekmēja respondentu sasniedzamību (intervijas tika veiktas telefoniski, sazinoties pa norādītajiem uzņēmumu darbinieku darba tālruņa numuriem).

Tika novērota zema uzņēmumu atsaucība, saskaroties gan ar apgrūtinātu darbinieku sasniegšanu, gan darbinieku aizņemtību, gan arī neuzticēšanos, bailēm no iespējamām nepilnībām uzņēmumā, kas varētu izgaismoties interviju laikā un potenciālām sekojošām soda sankcijām no atbildīgajām institūcijām, tādējādi atsakoties no dalības pētījumā.

SKDS intervētāji saskārās ar grūtībām sarunāt intervijas ar atbildīgajām personām, kas varētu būt skaidrojams gan ar katra uzņēmuma iekšējo specifiku, gan informētības trūkumu, kad nav pilnvērtīgas skaidrības, vai un kurš darbinieks uzņēmumā veic šos pienākumus, atšķirīgiem pienākumu sadalījumiem un to interpretācijām, piemēram, uzņēmuma pārstāvji nevar pateikt, kurš tieši darbinieks uzņēmumā nodarbojas ar ķīmisko vielu uzskaiti, darbinieki, kuri iesaistīti komunikācijā ar piegādātājiem nav informēti un neatbild par ķīmisko vielu uzskaiti, sadrumstalotību atbildības līmeņos, kad darbinieki atbild par noteiktu pienākumu kopumu, bet nav procesā iesaistīti pilnībā.

1.2. Uzņēmumu profils

Padziļinātās intervijas veikšanai tika uzrunāti dažādās nozarēs strādājoši dažāda mēroga uzņēmumi, kuri veic darbību Latvijā. Aptaujas mērķis bija intervēt gan ražošanas, gan tirdzniecības uzņēmumus. 9 respondentu vidū ir gan starptautiski uzņēmumi, kuri darbojas vietējā (Latvijas) tirgū, gan vietējie uzņēmumi, kuri darbojas starptautiskā mērogā un fokusējas uz eksportu. Uzņēmumu nosaukumi netiek atklāti, jo pētījuma mērķis bija noskaidrot komunikāciju, informētību un praktizētās darbības, neizceļot konkrētus respondentus.

1. tabula. Respondentu profils

Nr.	Darbinieku skaits	Tirgus mērogs	Uzņēmuma darbības veids	Darbības ilgums	Piegādātāju skaits
1	līdz 250 (vidējs)	vietējais, starptautiskais	neatkarīgs uzņēmums, ražošana, mēbeles	23 gadi	piegādātāji 16-30
2	virs 250 (liels)	starptautiskais, vietējais	neatkarīgs uzņēmums, ražošana, mēbeles	29 gadi	piegādātāji līdz 300
3	līdz 10 (mikro)	vietējais, Baltijas tirgus	neatkarīgs uzņēmums, mazumtirdzniecība, vairumtirdzniecība, imports, tekstils	vairāk nekā 20 gadi	piegādātāji 1-15
4	līdz 50 (mazs)	vietējais	meitas uzņēmums, mazumtirdzniecība, vairumtirdzniecība, rotaļlietas	25 gadi	piegādātāji N/A
5	līdz 10 (mikro)	vietējais	neatkarīgs uzņēmums, mazumtirdzniecība, rotaļlietas, tekstils	8 gadi	piegādātāji N/A
6	līdz 50 (mazs)	vietējais, starptautiskais	meitas uzņēmums, vairumtirdzniecība, mazumtirdzniecība, tekstils	30 gadi	piegādātāji N/A

7	līdz 250 (vidējs)	starptautiskais, vietējais	neatkarīgs uzņēmums, ražošana, vairumtirdzniecība, mazumtirdzniecība tekstils	29 gadi	piegādātāji N/A
8	virs 250 (liels)	starptautiskais, vietējais	neatkarīgs uzņēmums, ražošana, tekstils	18 gadi	piegādātāji N/A
9	līdz 250 (vidējs)	vietējais	neatkarīgs uzņēmums, ražošana, mazumtirdzniecība mēbeles	N/A	piegādātāji N/A

Vienmērīgā daudzumā tika aptverti dažāda lieluma (pēc darbinieku skaita) uzņēmumi – 2 mikrouzņēmumi, 2 mazie uzņēmumi, 3 vidējie uzņēmumi un 2 lieli uzņēmumi. Lielākā daļa uzņēmumu darbojas starptautiskā vai vismaz Baltijas mērogā; tikai vietējā tirgū darbojas 3 uzņēmumi. Kā galveno (primāro) darbības jomu ražošanā bija norādījuši 5 uzņēmumi, savukārt 4 uzņēmumi darbojas galvenokārt tirdzniecībā. Pārstāvēto sektoru vidū dominē tekstils (5 uzņēmumi), tad seko mēbeles (3 uzņēmumi) un rotaļlietas (1 uzņēmums). Lai gan viens uzņēmums nevarēja norādīt savu darbības ilgumu, respondentu vairākums (7 uzņēmumi) Latvijas tirgū darbojas vairāk nekā 18 gadus, kas nozīmē, ka uzņēmumus nevar dēvēt par jauniem un maz pieredzējušiem. No uzņēmumiem, kuri spēja norādīt savu piegādātāju skaitu, lielākais piegādātāju skaits bija ražojošajiem uzņēmumiem.

Lai arī kopumā no 20 plānotajām intervijām, realizētas 9 padziļinātās intervijas ar uzņēmumu pārstāvjiem, sarunu laikā iezīmējušās būtiskas tendences uzņēmumu informētībā gan saistībā ar ķīmiskajām vielām izstrādājumos, gan REACH regulu un tās noteikto pienākumu izpildi.

2. Rezultāti

Ataujas laikā tika iegūta informācija par uzņēmumu informētību par bīstamajām ķīmiskajām vielām un pienākumu informēt patērētājus, par uzņēmuma izmantotajiem ķīmisko vielu pārvaldības rīkiem (piemēram, Drošības datu lapas; materiālu deklarācijas (piemēram, īpaši bīstamo vielu (SVHC) saturs), ķīmisko vielu riska novērtējumu uz darbinieku veselību un vidi, uzņēmumā uz vietas izmantoto ķīmisko vielu sarakstiem. Uzņēmumi tika aicināti sniegt informāciju par savām piegādes ķēdēm – gan par to, kas ir galvenie piegādātāju izvēles kritēriji (un vai tajos ir iekļautas kādas prasības saistībā ar izstrādājumos esošajām ķīmiskajām vielām), gan par to, kā notiek komunikācija ar piegādātājiem – vai vēlāmā informācija tiek iegūta pietiekoši operatīvi. Būtiski bija saprast, vai aptaujātie uzņēmumi ir saņēmuši informācijas pieprasījumus par īpaši bīstamajām ķīmiskajām vielām un to, kā rīkojušies šādās situācijās.

2.1. Uzņēmumu informētība

No respondentu atbildēm redzams, ka liela daļa nav informēta par RECH regulu un uzņēmēju pienākumiem, ko tā nosaka, attiecībā uz ķīmiskajām vielām. Visbiežāk tie bija uzņēmumi, kuru specifika nebija saistīta ar ražošanu, ārvalstu tirgu un tiešu ķīmisko vielu izmantošanu izstrādājumu ražošanas procesā. Respondenti, kuri atzina, ka uzņēmumā neizmanto ķīmisko vielu pārvaldības sistēmas, arī nesaistīja uzņēmuma darbības specifiku, izstrādājumus ar iespējamu ķīmisko vielu klātbūtni un pat noliedza šādu vielu iespējamu klātbūtni.

Mazāk informēto respondentu vidū dominē viedokļi, ka izstrādājumu, preču atbilstība ES prasībām un attiecīgi nepieciešamā dokumentācija, kas to apliecina ir piegādātāju atbildība, vērojama arī pārliecība un uzticēšanās piegādātājiem, ka «savādāk viņi nevarētu strādāt ES tirgū». Bieži atbildes liecina, ka uzņēmumi paļaujas uz piegādātājiem un aprobežojas ar sertifikātu esamību izstrādājumiem, papildus informāciju par ķīmiskajām vielām nepieprasot.

Pieredzes trūkums, saistībā ar informācijas pieprasījumiem par ķīmiskajām vielām, ķīmisko vielu pārvaldības sistēmas neesamība vērojama arī lielāku ārvalstu uzņēmumu «meitas uzņēmumos» - viņuprāt, mātes uzņēmumā «*noteikti, viss ir sakārtots*», «*nepieciešamā dokumentācija tur, visticamāk, atrodas*». Tomēr arī «meitas» uzņēmumu pārstāvju atbildēs pārliecinoši viedokļi neizskanēja un uzņēmuma pārstāvji arī atzina, ka savā darbības praksē ar informācijas pieprasījumiem par ķīmisko vielu sastāvu izstrādājumos no patērētājiem saskārušies nebija.

Tāpat daļa respondentu prasību, attiecībā uz ķīmisko vielu uzskaiti – saistīja tikai ar kārtējo birokrātisko apgrūtinājumu un papildus izmaksām uzņēmējam, lai izdabātu īpaši prasīgiem klientiem, ekoloģiskā dzīvesveida piekritējiem.

Salīdzinoši sliktāk informēti ir arī mazie uzņēmumi, ar nelielu darbinieku skaitu. Ņemot vērā darbinieku aizņemību tiešo pienākumu pildīšanā, lai nodrošinātu uzņēmuma darbību, bieži vien pietrūkst resursu un zināšanu, viņuprāt, mazajiem uzņēmējiem nesamērīgu prasību ievērošanā.

Daļa respondentu atzina, ka dalība izsludinātos iepirkumos nav iespējama bez atbilstošu apliecinājumu iesniegšanas, kas uzņēmējus motivē ievērot, sekot likumdošanā noteikto. Tādējādi, lai saglabātu savu konkurētspēju, uzņēmumi ir «spiesti» ievērot ES pārvaldības sistēmā noteiktos normatīvus, t.sk. ievērot REACH regulas izpildi.

Saskaroties ar kontrolējošo dienestu pārbaudēm (visbiežāk uzņēmumos, kuru specifika ir izstrādājumu ražošana), ievērot likumdošanā noteiktās prasības motivē arī bailes no iespējamām soda sankcijām – «Mums uz visu pārbauda, savādāk nekā mēs cauri netiksim.»

Pozitīvi piemēri redzami uzņēmumos, kuru darbības specifika ir izstrādājumu ražošana un eksports ārpus Latvijas, izstrādājumu ražošana skolām, bērnudārziem – ņemot vērā klientu prasīgumu, tiek ievēroti visi likumdošanā noteiktie normatīvi, t.sk. informācijas pieprasījumi no izejvielu piegādātājiem un ķīmisko vielu pārvaldība.

Salīdzinoši labi informēti ir uzņēmumi, kuru specifika ir izstrādājumu ražošana, ar tiešu ķīmisko vielu izmantošanu. Jāatzīst, ka lielākoties tie ir vidējie un lieli uzņēmumi, kuri var atļauties algot vairākus darbiniekus.

2.1. Pārvaldības rīku izmantošana

Uzņēmumos var būt dažādi ķīmisko vielu pārvaldības rīki, kas svarīgi gan iekšējo procesu kontroles nodrošināšanai, gan ārējās informācijas sniegšanai un informācijas izsekojamībai. Atkarībā no uzņēmumu darbības mēroga un specifikas ķīmisko vielu pārvaldības rīki var atšķirties – sākot no vienkāršiem vielu sarakstiem, drošības datu lapām, materiālu deklarācijām un ķīmisko vielu risku novērtējumu uz darbinieku veselību un vidi.

Daļa respondentu atzina, ka nelieto un nav informēti par ķīmisko vielu pārvaldības rīkiem, kā arī uzskatīja, ka izstrādājuma kvalitātes atbilstības ES standartiem sertifikātu esamība apliecina izstrādājuma drošību, nesaskatot papildu darbību nepieciešamību. Savukārt citi, kas pārstāvēja vidēji lielos un lielos ražošanas uzņēmumus norādīja, ka uzņēmumā tiek izmantoti konkrēti ķīmisko vielu pārvaldības rīki (piemēram, biežāk minētie - drošības lapas, ķīmisko vielu saraksti, materiālu deklarācijas).

Kopumā uzņēmumu pārstāvji, kuri izmanto ķīmisko vielu pārvaldības rīkus, esošo informācijas apjomu vērtēja kā pietiekamu un atbilstošu savām vajadzībām un neizskanēja ieteikumi

uzlabojumu nepieciešamībai. Tikai vienā gadījumā tika norādīts uz vēlamu vielu apjoma precīzāku norādīšanu darba lapās. Respondenti atzina, ka uzņēmumā iepriekš nebija saskārušies ar īpaši bīstamajām ķīmiskajām vielām, kā arī nebija pieredzes, saistībā ar SCIP datu bāzes lietošanu, tādējādi komentārus sniegt nevarēja. Vairākums arī nebija dzirdējuši par SCIP datu bāzes esamību.

Kopumā redzams, ka saskaņā ar REACH regulā noteikto pienākumu sniegt informāciju par noteiktu vielu klātbūtni saskārušies uzņēmumi, kuri ražo izstrādājumus, savukārt tirdzniecības uzņēmumos šādas pieredzes praktiski nav, vai ļoti retos gadījumos, «*līdz mums tas vēl nav nonācis*».

Respondentu citāti:

«Datu lapas tiek pieprasītas no piegādātājiem, lai produkts atbilst sertifikācijai un normām. Ja tās neatbilst kaut kādam kaitīguma daudzumam, atbilstoši tiek piemeklēts komponents, vai produkts, kas atbilst un iekļaujas normās.» (ražošana, mēbeles)

«Mums noliktava galvenā ir citā valstī, kur pasūtām vajadzīgos daudzumus un izplatām tālāk. Tas arī viss. Es domāju, ka viņiem ir visa vajadzīgā informācija, ko jūs nosaucāt. Tur ir galvenie menedžeri, kas iepērk. Mēs tikai paļaujamies, ka viņi visu dokumentāli noformē.» (mazumtirdzniecība, vairumtirdzniecība, rotallietas)

3. Procesi piegādes ķēdēs

Piegādes ķēdes ir neatņemamam ikviena uzņēmuma darbības sastāvdaļa – neatkarīgi no tā, vai tie būtu ražošanas izejvielu un ražošanas iekārtu piegādātāji vai vairumtirgotāju un mazumtirgotāju pārdodamo izstrādājumu nodrošinātāji. Zemākā cena un ātrākais piegādes laiks ir būtiski aspekti, bet vienlaikus svarīga arī izstrādājuma izejvielu kvalitāte un drošums. Analizējot atbildes par piegādātu izvēles kritērijiem iezīmējas atšķirības respondentu atbildēs, atkarībā no informētības par REACH regulu un tajā noteiktajiem pienākumiem. Uzņēmumi, kuri nebija informēti par REACH regulas prasībām, spontāni kā prioritārus kritērijus biežāk izvirzīja pieņemamas cenas, piegādes laikus un iepriekšēju pozitīvu sadarbības pieredzi. Lai arī cenas un piegādes termiņu kritēriji, izvēloties piegādātājus, bija būtiski arī uzņēmumiem, kuri bija labāk informēti par REACH regulu, tomēr papildus tiek vērtēta arī piegādātāju spēja nodrošināt ar ķīmisko vielu sarakstiem. Šie uzņēmumi arī kopumā ir prasīgāki un pievērš uzmanību, piemēram, piegādātāju spējai nodrošināt videi nekaitīgu materiālu piedāvājumu, atjaunojamo energoresursu izmantošanu izejmateriālu ražošanā. Piegādātāju izvēles būtiski ietekmē patērētāju prasīgums. Tādējādi strikti izejvielu piegādātāju izvēles principi vērojami ražojošos uzņēmumos, kuri darbojas eksporta tirgū ārvalstīs. Baidoties ne tikai zaudēt uzņēmuma konkurētspēju un klientus, bet arī sabojāt reputāciju, šiem uzņēmumiem ir ļoti būtiski, lai piegādātāji spētu nodrošināt visas ES likumdošanā noteiktās normas, drošības standartus.

Respondentu citāti:

«Patērētāji katru gadu prasa arvien vairāk un vairāk, lai būtu ekoloģiski un pat elektroenerģija, lai būtu zaļa, viņi prasa zaļo precī.» (ražošana, vairumtirdzniecība, mazumtirdzniecība, tekstils)

3.1. Komunikācija ar piegādātājiem

Papildu informācijai par piegādāto izejvielu vai izstrādājumu skaitu uzņēmumam ir tiesības pieprasīt informāciju no piegādātājiem arī par izejvielu un izstrādājumu sastāvu, jo tas ir veids, kā uzņēmums var labāk pārvaldīt gan ražošanas, gan tirdzniecības procesus, gan atbildēt uz informācijas pieprasījumiem. Svarīgi ir tas, ko uzņēmums prasa piegādātājiem un cik ilgā laikā šī informācija tiek nodrošināta.

Pēc respondentu atbildēm var spriest, ka situācija saistībā ar informācijas sniegšanu no piegādātāju puses par ķīmisko vielu sastāvu ir līdzīga uzņēmumos, un tā lielākoties ir piegādātāja reaģēšana uz pieprasījumu, «piegādātāji paši nepiedāvā, ja neprasa». Kopumā respondenti komunikāciju ar piegādātājiem vērtēja kā labu, visbiežāk saziņai izmantojot e-pastus, retāk – sazinoties telefoniski, specifiskās situācijās tiek izmantotas arī *Whatsapp*, *Viber* saziņas vietnes.

Ņemot vērā uzņēmumu līdzšinējās pozitīvās pieredzes ar pārbaudītiem, uzticamiem piegādātājiem, kopumā respondenti bija apmierināti ar reakcijas ātrumu uz pieprasījumiem, kā arī nebija saskārušies ar situācijām, kad informācija netiek sniegta.

Visbiežāk sniegtā informācija – **ķīmisko vielu sastāvs** materiālā konsistence (piemēram, formaldehīda apjoms, emisiju materiālam), kādām konkrētām vielām, par kurām informāciju prasījis klients.

Pieprasījumi piegādātājiem nav ikdienas rutīna, visbiežāk tā ir vienreizēja darbība sadarbības sākumposmā «vienreiz ir izrunāts un pēc tā ražo» «mēs turpinām to sadarbību, mēs neprasām viņiem atjaunināt sertifikātus, mēs zinām, ka tas ir atbilstoši sertifikātiem.»

Respondentu citāti:

*«Ja nepieciešams laboratorijas atzinums, tad šo informāciju pēc pieprasījuma varam saņemt aptuveni divu nedēļu laikā. Tīsti neredzu, ka kaut kas vēl jāuzlabo.»
(ražošana, vairumtirdzniecība, mazumtirdzniecība, tekstils)*

3.2. Informācijas pieprasījumi

Saskaņā ar REACH regulu, kuras mērķis ir nodrošināt augsta līmeņa cilvēku veselības un vides aizsardzību, ražotājiem un tirgotājiem, kuru izstrādājumos īpaši bīstamās ķīmiskās vielas konstatētas lielākā koncentrācijā par 0,1 % (w/w), izstrādājuma saņēmējam jādara zināmu pietiekamu informāciju, kas piegādātājam pieejama, lai izstrādājumu varētu droši lietot, t.sk. norādot vismaz vienas vielas nosaukumu.

Informācijas pieprasījumi par ķīmisko vielu sastāvu izstrādājumos no patērētāju puses vēl nav izplatīta prakse, īpaši to uzņēmumu vidū, kuri darbojas vietējā tirgū (mazumtirdzniecības uzņēmumi). Tomēr, pieaugot patērētāju informētībai, savās prognozēs respondenti bija vienprātīgi – pieprasījumu skaits nākotnē varētu pieaugt, jo arvien pieaug veselīga, «zaļa» dzīvesveida piekritēju loks. Runājot par pieprasījumiem par īpaši bīstamajām ķīmiskajām vielām, respondentiem tiešas pieredzes nebija un viņi nevarēja sniegt detalizētāku informāciju, ņemot vērā šo pieprasījumu retos gadījumus (galvenokārt ārvalstu partneru pieprasījumi).

Pretrunīgas atbildes izskanēja, vērtējot iespējamās priekšrocības spējā savlaicīgi nodrošināt informāciju par bīstamajām ķīmiskajām vielām attiecībā pret citiem konkurentiem. Uzņēmumi, kuri jau šobrīd sniedz informāciju, viennozīmīgi saskata šajā aspektā priekšrocību, kamēr respondenti, kas pārstāv uzņēmumus, kas nebija informēti par REACH regulu, neveic ķīmisko vielu sastāva izstrādājumos pieprasījumus piegādātājiem, bija noskaņoti negatīvāk. Viņuprāt, patērētājiem un instancēm kļūstot arvien prasīgākiem, tikai tiek apgrūtināts uzņēmēju darbs un sadārdzināts gala produkts, tiešu konkurētspējas zaudējumu nespējā sniegt informāciju uz pieprasījumiem par ķīmiskajām vielām izstrādājumos nesaskatot.

Secinājumi un ieteikumi

2022. gada pirmajā pusē veiktajā aptaujā, kurā tika aptaujāti 9 Latvijā darbojošies uzņēmumi, tika iegūta informācija par uzņēmumu informētību par īpaši bīstamajām ķīmiskajām vielām, procesiem piegādes ķēdēs un informācijas pieprasījumiem.

Informētība un izpratne

- No respondentu atbildēm redzams, ka Latvijā uzņēmumu vidū nepastāv vienota izpratne un prakse, saistībā ar REACH regulas 33. pantu un tās izpildi.
- Tāpat vērojami ļoti atšķirīgi informētības līmeņi ne tikai par REACH regulas noteiktajiem pienākumiem uzņēmējiem, bet pat vairākos gadījumos uzņēmumi nebija informēti un atzina, ka iepriekš nebija saskārušies, interesējušies par REACH regulu, neko nezināja par tās esamību un noteiktajiem pienākumiem uzņēmējiem, saistībā ar ķīmiskajām vielām izstrādājumos.
- Par ļoti zemu izpratni un informētību, kas dominē uzņēmumos, kuru specifika ir tirdzniecība vietējā tirgus līmenī, meitas uzņēmumos, tekstila un rotallietu sektorā, liecināja respondentu reakcijas, nesaistot savu uzņēmumu izstrādājumus ar ķīmiskajām vielām «*Man nekādas ķīmiskās vielas te nav, mēs neko neražojam, tikai pārkam un pārdodam.*»
- No respondentu atbildēm redzams, ka atšķirīgie informētības līmeņi uzņēmumos tieši korelē ar uzņēmuma darbības specifiku, tirgus mērogu - tādējādi, vislabāk informētie bija lielie un vidēji, ražojošie uzņēmumi, turpretī ļoti zema informētība bija vērojama tirdzniecības uzņēmumu vidū.
- Ņemot vērā atšķirīgo situāciju informētībā saistībā ar REACH regulu un tajā noteikto pienākumu ievērošanu, viennozīmīgi nepieciešami uzņēmējus informējošie pasākumi, mērķtiecīgi vērsti tieši uz mazumtirdzniecības, vairumtirdzniecības uzņēmumu, mazo un vidējo uzņēmumu izglītošanu, sadarbojoties ar valsts institūcijām, piemēram, iesaistot Valsts vides dienestu.
- Ņemot vērā iespējamo uzņēmēju pretestību, uztverot REACH regulā noteiktās prasības kā kārtējo nepamatoto apgrūtinājumu, nepieciešams ne tikai informēt, bet arī radīt izpratni par šo prasību ievērošanas nepieciešamību. Būtisks ir tieši skaidrojošais darbs ar piemēriem, labajām pieredzēm, iedrošināšana.
- Informatīvo materiālu nodrošināšana, piemēram, bukletu veidā - arī tie uzņēmumu pārstāvji, kuri ievēro REACH regulā noteiktos pienākumus atzina, ka informācija ir pieejama, bet liela daļa angļu valodā, tomēr tā nav pietiekama un ļoti pietrūkst Informatīvie materiāli tieši latviešu valodā - «*ir piegādātāji, kuri ražo Latvijā un viņiem nav skaidrības, kāda drīkst būt formaldehīdu emisija viņu izstrādājumiem, kā to mēra un kādā veidā. Iespējams, ka viņiem trūkst informācijas avoti tieši latviešu valodā.*»

Informācijas pieprasījumi

- Analizējot respondentu atbildes redzams, ka būtiska loma ir patērētājam. Jo prasīgāks patērētājs, jo lielāka nepieciešamība uzņēmējiem «augt» līdz prasībām, tāpēc ļoti būtiski izglītēt arī patērētāju, kas motivētu uzņēmējus vairāk interesēties un veikt nepieciešamos uzlabojumus savā darbības jomā, lai saglabātu konkurētspēju un nezaudētu klientus - «*tas būs vairāk piegādātājiem jāskaidro par šīm te vielām.*»
- Informācijas pieprasījumu sūtīšanu varētu veicināt arī kopējās izpratnes veicināšana par īpaši bīstamajām ķīmiskajām vielām, piemēram, kampaņas un pasākumi, kur par šo vielu ietekmi uz cilvēku veselību izteikties tiktu aicināti medicīnas nozares pārstāvji.

Pielikums

1. Pielikums

Aptauja par komunikāciju un tās saturu, saistībā ar izstrādājumu sastāvā esošajām ķīmiskām vielām (A3)

Informācija par respondentu

1. Lūdzu, norādiet:
  - a) Kāda ir jūsu darbības joma (nozare/ NACE³ kods un piegādājamo preču klāsts);
  - b) Jūsu uzņēmuma darbības ilgumu;
  - c) Jūsu uzņēmuma darbības veidu (piemēram, neatkarīgs uzņēmums, daļa no starptautisku uzņēmumu grupas vai "meitas uzņēmums" u.tml.);
  - d) Kāds ir jūsu uzņēmuma tirgus mērogs (vietējais tirgus, starptautiskais tirgus - norādiet arī piegādes valsti/-is);
  - e) Darbinieku skaits uzņēmumā (mikro (līdz 10), mazs (līdz 50), vidējs (līdz 250), liels (virs 250));
  - f) No cik daudziem materiālu vai izejvielu piegādātājiem saņemat piegādes (1-5; 6-15; 16-30; vairāk par 31).
  - g) Respondenta amats uzņēmumā.

2. Lūdzu, raksturojiet savu vietu izstrādājumu piegādes ķēdē. Norādiet, ja piegādes ķēdē veicat vairākas darbības, un īsi raksturojiet tās.
  - izstrādājuma ražotājs
  - mazumtirgotājs
  - vairumtirgotājs
  - importētājs
  - cits (norādīt, kāds)

Piezīme intervētajam: to, kurā kategorijā respondents galvenokārt "iekļaujas" nosaka pēc viņa augstākās atbildības piegādes ķēdē (piemēram, uzņēmums var būt galvenokārt importētājs un nelielos apjomos nodarboties ar mazumtirdzniecību.

Informācija par uzņēmuma informētības līmeni

3. Vai jūsu uzņēmumā ir ķīmisko vielu pārvaldības sistēma (piemēram, ķīmisko vielu saraksts/ datu bāze, pieprasījumi par ķīmiskajām vielām izstrādājumos u.c.). Ja jā, lūdzu raksturojiet to.

4. Lūdzu, norādiet:
  - a. Kāda informācija par ķīmiskajām vielām, kas atrodas ražošanas procesā vai jūsu importētajos vai pārdotajos izstrādājumos, ir jūsu rīcībā? Lūdzu, precizējiet informācijas apjomu un potenciālos uzlabojumus, ja tādi vajadzīgi.
  - b. Vai jūsu ražoto, importēto vai piegādāto izstrādājumu sastāvā ir īpaši bīstamas ķīmiskās vielas?
  - c. Ja uz iepriekšējo jautājumu atbildējāt apstiprinoši - vai saskaraties ar kādām problēmām saistībā ar īpaši bīstamajām ķīmiskajām vielām savā ražošanas vai iepirkumu procesā? Ja jā, tad lūdzu, precizējiet tās.

---

³ Saimnieciskās darbības klasifikācija.

5. Vai esat pildījuši savu pienākumu sniegt informāciju par noteiktu vielu klātbūtni izstrādājumos saskaņā ar REACH regulā noteikto⁴? Ja jā, lūdzu, norādiet, vai un kādus pasākumus veicat informācijas nodrošināšanai.

Piezīme intervētājam: atzīmēt, vai uzņēmumi zina par šo pienākumu, gan arī par pienākumu sniegt informāciju Eiropas Ķīmisko vielu aģentūrai (ECHA).⁵ Intervētājs pirms 5.1. jautājuma noskaidro vai uzņēmums atbilst sekojošām piegādātāju grupām uz kurām šis pienākums attiecas: pienākums ievadīt datus SCIP datu bāzē par SVHC vielām, ja tās pārsniedz 0,1 % masas procentus izstrādājumā attiecas uz sekojošām piegādātāju grupām – izstrādājumu ražotāji & komplektētāji; importētāji; izstrādājumu izplatītāji. Mazumtirgotājam, kas tikai piegādā savus izstrādājumus patērētājiem, nav šī pienākuma, ja vien tas nav arī importētājs, kurš importē preces no valstīm ārpus Eiropas Ekonomiskās zonas.

5.1. Vai esat ievietojuši informāciju SCIP⁶ datu bāzē ?

6. Kādus ķīmisko vielu pārvaldības rīkus izmantojat (piemēram, Drošības datu lapas; materiālu deklarācijas (piem. Īpaši bīstamo vielu (SVHC) saturs), ķīmisko vielu riska novērtējumu uz darbinieku veselību un vidi; ir uzņēmumā uz vietas izmantoto ķīmisko vielu saraksts; tiek piemēroti zaļā iepirkuma (piegādes ķēdes pārvaldības) principi; u.c., ja citi, tad minēt kādi)? Kā vērtējat no šiem rīkiem saņemto informāciju? Vai tā ir pietiekamā apjomā un atbilst jūsu vajadzībām? Kāda informācija pašlaik trūkst?

Informācija par procesiem piegādes ķēdēs

7. Lūdzu, raksturojiet sadarbību ar piegādātājiem:
- Kādi ir galvenie kritēriji piegādātāju izvēlē?
Piezīme intervētājam: vismaz 2 kritēriji.
  - Vai jūsu uzņēmums ir izvirzījis piegādātājiem priekšnoteikumus attiecībā uz ķīmiskajām vielām (piemēram, ienākošo ķīmisko vielu / materiālu nevēlamo vielu saraksti)?
  - Ja vairāki piegādātāji piedāvā līdzvērtīgu izstrādājumu piedāvājumu, vai prioritāte ir piegādātājiem, kuri spēj nodrošināt detalizētu informāciju par izstrādājumu/materiālu sastāvu?
8. Lūdzu, raksturojiet komunikāciju ar piegādātājiem:
- Kā notiek saziņa ar piegādātājiem par īpaši bīstamajām ķīmiskajām vielām (rakstiski vai telefoniski, piemēram, vai piegādātāji paši sniedz šādu informāciju bez atsevišķa pieprasījuma; informācija tiek sniegta tikai pēc pieprasījuma; informācija netiek sniegta arī pēc pieprasījuma)?
  - Kādu informāciju par ķīmiskajām vielām un to drošu lietošanu piegādātāji ir spējuši nodrošināt?
  - Kādas ir jūsu darbības, ja esat pieprasījuši informāciju, bet to nesaņemat?
  - Kādus papildus pasākumus jūs redzat kā efektīvus komunikācijas uzlabošanai?

Piezīme intervētājam par d jaut.: piemēram, darbinieku apmācības, papildus personāls utt.

⁴ REACH regula nosaka, ka komersantiem, kas izgatavo vai importē izstrādājumus, kas satur īpaši bīstamas vielas (SVHC) koncentrācijā virs 0,1 % no masas, ir pienākums informēt visus izstrādājumu saņēmējus par šādas vielas (vismaz vielas nosaukumu) klātbūtni un tās drošu lietošanu. Informācija jāsniedz arī patērētājiem 45 dienu laikā, ja tie šādu informāciju pieprasa.

⁵ Uzņēmumiem, kas piegādā izstrādājumus, kuri satur [ECHA kandidātu sarakstā iekļautās vielas](#), un laiž tos Eiropas Savienības tirgū, ir pienākums iesniegt informāciju par šiem izstrādājumiem Eiropas Ķīmisko vielu aģentūrai – SCIP datu bāzē. Šis pienākums ir spēkā no 2021.gada 5.janvāra.

⁶ SCIP datu bāze – Eiropas Ķīmiskāliju aģentūras [datubāze](#), kurā ir iekļauta informācija par bīstamām ķīmiskajām precēm, lai veicinātu bīstamu vielu aizstāšanu un drošu atkritumu izmantošanu tos pārstrādājot.

9. Lūdzu, norādiet savu pieredzi un viedokli par informācijas pieprasījumiem:
- Vai esat saņēmuši informācijas pieprasījumus par īpaši bīstamajām ķīmiskajām vielām izstrādājumos (no patērētājiem vai citiem uzņēmumiem/klientiem)? Ja jā, cik daudzi pieprasījumi ir saņemti un par kādiem izstrādājumiem tie ir bijuši? No kā ir bijuši šie pieprasījumi (klientiem, kontrolējošām institūcijām)? Vietējie vai pārrobežu pieprasījumi?
  - Vai domājat, ka nākotnē patērētāji vai citi uzņēmumi piegādes ķēdē varētu aktīvāk pieprasīt informāciju par bīstamām ķīmiskajām vielām? Kāpēc šāds viedoklis un šāds pamatojums?

Piezīme intervētājam: svarīgi uzdot b jautājumu, ja atbilde uz a jautājumu ir apstiprinoša. Ja atbilde uz a jautājumu nav apstiprinoša, tad vērtēt "noskaņojumu" un intervijas gaitu – iespējams, ka uzņēmuma pārstāvim tāpat "ir ko teikt".

- Vai uzskatāt, ka šādas informācijas savlaicīga nodrošināšana var pozitīvi ietekmēt jūsu lomu tirgū un sniegt priekšrocības, salīdzinot ar konkurentiem, kuri savlaicīgi nenodrošina informāciju par īpaši bīstamajām ķīmiskajām vielām? Kā tieši?

Piezīme intervētājam: rīkoties līdzīgi kā ar b jautājumu.

10. Lūdzu, sniedziet priekšlikumus, kas būtu veicinošie faktori, lai veicinātu visu iesaistīto pušu informēšanas pienākuma izpildi (saskaņā ar REACH) piegādes ķēdē.

Piezīme intervētājam: iespējams, ka daļēji atbilde sniegta jau 8.d jautājumā, bet šis jautājums paredz "plašāku redzējumu" ne tikai pie papildu pasākumiem, bet arī pašreizējās situācijas – kas var strādāt efektīvāk.